

קולנוע

סרטים

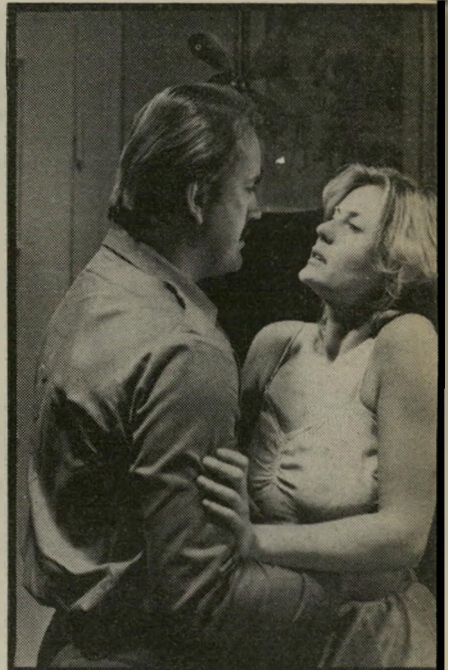
פרס המישחק בקאן 82

כאשר נדלקו האורות באולם הפסטיבלים בקאן, לפני שנה, אחרי הקרנת הסרט ההונגרי מבט אחר, התבוננו העיתונאים זה בזה במבט משתהה. האמנם זה סרט הונגרי או שמא זו אחיזת עיניים? אילו היה בימאי מן המערב מטפל בנושא שעומד במרכזו של הסרט הזה, אהבה לסבית, היו רואים בכך משהו שיגרתי ומוכן מאליה, כי הרי העניין הוא בחדשות. אבל מדינה סוציאליסטית, שעד עתה התייחסה לתופעה הזאת כאל תוצאה בלתי-נמנעת מן הגיוון הרקראנטי של המערב, לא הודתה אף פעם בפומבי שגם היא נגועה בבעיה. ליתר דיוק, לא הודתה אף פעם באורח פומבי כליכך, לפני העולם כולו, ובאמצעי-התיקשורת המוני כליכך. אז מה קרה?

כאשר התנפלו העיתונאים בשאלות על הבימאי קארולי מאק (סרט אחר משלו, לילה מוסרי מאוד הוצג לפני כמה שנים בארץ), הוא השיב באותה הוזהרות המאפיינת את כל יוצרי הקולנוע ממזרח אירופה. "לא הלסביות היא שעניינה אותי בסרט", הוא טען. "לא אומר שתופעה כזאת אינה קיימת אצלנו, אבל היא

אווה וליביה מתנשקות בג'יבורי
פרס המישחק בפסטיבל '83

שחקנים שאסולבסקה ואנדורו
בעל ואשה בסרט

תופעה שולית", הוסיף כאשר נשאל אם אמנם הונגריה אינה מחוסנת מפני חריגים שכאלה. "מה שעניין אותי, הוא לראות עד היכן אפשר להעז וללכת כאמירה קולנועית", הדגיש בלשון מופשטת במקצת (הוא חזר על הכרזה זו פעמים רבות לאחר מכן). כמילים אחרות, מה שהוא ניסה לבדוק, זה מידת החופש שבימאי קולנוע יכול להנות ממנה בהונגריה. ולמרבית ההפתעה, חופש זה הוא גדול מכפי שסברו רבים. ג'יזש'שים זהירים. נכון שהסרט מבוסס על ספר שהיכה גלים בהונגריה כשנתיים לפני כן, ספר בשם מחוז לחוק ובתוכו של ארסכט

יאדוויגה באנקובסקה צ'סלך וגרזינה שאסולבסקה ב"מבט אחר"
פולניות בסרט הונגרי

שדברים כאלה אין מעלים על הכתב. אווה מתרעמת, עוזבת את העיתון וחוזרת לכפר מולדתה, מלאת סלידה מן העולם שבו האמינה ואשר איכזב אותה.

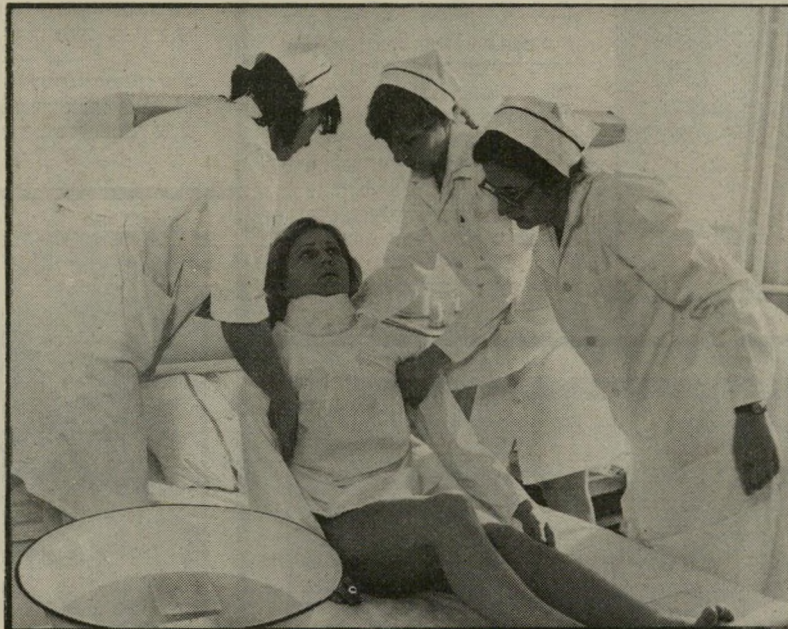
ורווקא כאשר נרמה שהסיפור הגיע לקצו, באה ליוויה לבקר את חברתה, ואותה אהבה שלחשה בגחלים כבויות כמעט, פורצת בכל העוצמה. וכאן צריך לתת את כל האשראי לבימאי מאק, שלא נרתע מן התיאור הגראפי המפורש של יחסים אלה ואף על פי כן, אין כאן אף צל של פורנוגרפיה. זהו סיפור של אהבת אמת, שונה ככל שתהיה, אהבה עזה כמוות, המובילה אמנם, בסופו של דבר, אל המוות. אין בכך כדי לגלות את סוף הסרט. כי הסיפור כולו מוצג במבט לאחור, אחרי הסוף הטראגי, כאשר אווה נהרגת תוך כדי נסיון לעבור את הגבול ביוגוסלביה, ואילו ליוויה שוכבת בבית-חולים, כל גופה בגבס, משותקת לכל החיים.

צעד גדול קדימה. זהו סרט מיושן מדי, התרעמה עיתונאית גרמניה הפעילה בעניין זכויות הנשים בארצה. לטענתה אין כאן די מיליטנטיות. ואכן, יותר משרוחה החברה את השתיים, כאשר הן עוברות לחיות יחד, יש תחושה של תמהון, שבאה אולי לביטוי המלא ביותר שלה כאשר השוטר שאוסר את אווה, לפי דרישת בעלה של ליוויה, מבקש אותה בכנות גמורה להסכימו לו איך זה מתגות שתי נשים אהבים ביניהן.

זה אולי סרט מיושן גם מפני שמאק בחר להשתמש בצורת סיפורת קלאסית לגמרי, פשוטה לגמרי, בלי הצטעצעות וכלי שיכלולים סגנוניים. הסיפור חזק דיו גם כן. לעומת זאת, יש תשומת לב רבה ליצירת האווירה והתחושה בכל סצנה וסצנה, בין אם מדובר במיפגשים שבין אווה ועורך העיתון שלה, בערבים הארוכים והקשים שבהם היא ממתנה לאהובתה בבית-קפה המתרוקן בהדרגה מבני-אדם, או בשממה הקפואה שמסביב לגבול שאותו מנסה אווה לגנוב.

מעניין, שמתוך סיבה כלשהי, גם מאק — כמו בימאים הונגרים רבים לאחרונה — משתמש בשחקנים זרים לסרט, ומדביק להם קולות של הונגרים (המלאכה נעשתה בצורה מושלמת כליכך, שהונגרים המתגוררים באמריקה סירבו להאמין כי שתי השחקניות הראשיות הן פולניות). אחד ההסברים לכך אומר שהשחקנים ההונגרים עסוקים מעל ומעבר ליכולתם, רצים מאולפני הסרטים לבימות התיאטרון ובחזרה, ולכן קשה למצוא שחקנים כרמה נאותה. שיהיו פנויים בומן ובמקום הרצוי לבימאי. הסבר אחר אומר, שמאק לא הצליח למצוא שתי שחקניות הונגריות אשר היו מוכנות להופיע בסצנות האהבה הכל-גשיות. וגם עם השחקניות שבחר לעצמו, לא היתה המלאכה קלה.

כאשר הגיעו יאדוויגה ינקובסקה-צ'סלך (אשר וכתה בפרס המישחק בקאן על הופעתה בסרט זה) וגרזינה שאסולבסקה לסצנה הקריטית, זה התחילו לגחך במבוכה, לצחקק

גרזינה שאסולבסקה מקבלת טיפול אחרי התאונה הטראגית
משותקת לכל החיים

עד מהרה בצרות. היא נשלחת לכלא על שקראה ררור ללשונה יתר על המידה ובסופו של דבר, כאשר היא יוצאת שוב החוצה, ב-1958 (אחרי המאורעות שם), היא מתקבלת בדחילו וברחימו לעבוד במערכת של עיתון בשם האמת, שם היא מקווה שתוכל להיות נאמנה לכותרת המתגשאת בראש העמוד. באותה המערכת היא מחלקת את חדרה עם אשה אחרת, רעייתו של קצין צבא, ומתאבלת בה מייד. בה בשעה שאווה אחזה בקדחת הכתיבה, בכולמוס של אמירת האמת בכל מחיר, ובאהבה הבורעת בעצמותיה אל שותפתה לחדר-המערכת, ליוויה, הרי שהאשה השנייה רואה בעבודתה העיתונאית מקור פרנסה בלבד, ומבוהלת למדי מן החיזורים של בת מינה, שאותם היא אינה יכולה כלל להבין.

עזה כמוות. בחלק הראשון של הסרט, היחסים בין השתיים הם עדיין קפואים, להט ששורף את נשמתה של האחת, תימהון מהול במבוכה אצל השנייה, אבל דווקא בחלק זה, כאשר יוצאות השתיים, בליווי חבר-מערכת שלישי לסקר חגיגות יובל של חוזה שיתופית, מתגלה טפח אחר של החברה ההונגרית. האיכרים בגילופין, עליזים ושמיחים, מספרים כיצד כפו עליהם להצטרף לקולקטיב, ולא הותירו בידיהם כל ברירה אחרת. אווה הנאמנה לעצמה מוסרת את הכל, בפרוטרוט, בכתבתה, והעורך הליברלי מקבל על הראש מן הרשויות, ומסביר לגברת

גאלוצ'י, אשר לפי דברי ההונגרים, הוא במידה רבה אוטוביוגרפי. הצלחה זו הקלה במקצת את מלאכתו של הבימאי מאק, כאשר בא לעשות את הסרט. נכון עוד יותר שהסרט משתלב בסידרה של סקירות שעושה הקולנוע ההונגרי, סקירות שנועדו לבדוק מחדש את אשר התרחש במדינה זו מאז מילחמת העולם ועד היום. הסקירה מתקדמת לאט, בזהירות, בינתיים ההונגרים מדרבנים ברצון רק על מה שקרה עד גבול שנות השישים, אבל הלשון שבה הם נוקטים היא חריפה וגלויה ביותר. ולמען האמת, אם צריך להיות מופתע מן הסרט הזה, לא הלסביות בלבד היא הסיבה לכך, אלא גם הדרך שבה מוצגים בו נושאים אחרים, כמו חופש העיתונות, כמו החרדת הקומוניזם לשכבות הרחבות של העם או המבט החודר של האח הגדול למלעלה שאינו מחמיץ מאומה ואינו סולח דבר.

גיבורת הסרט, אווה, היא אשה צעירה, בת כפר קטן, שבאה העירה בתחילת שנות החמישים, וראשה מלא בכל מיני אשליות על מה שהיא תעשה שם, אחרי שזכתה בפרס ספרותי צנוע. היא משוכנעת שקארירה מזהירה מצפה לה בעיר אך יש לה שתי תכונות אשר עומדות בדרכה מן הרגע הראשון: ראשית, היא אשה עקשנית הסבורה כי עליה לדבוק אך ורק באמת ולא למוש ממנה בשום מחיר; שנית, היא מעדיפה את כנות מינה. בשל התכונה הראשונה היא מוצאת את עצמה